

MAJA PUCELJ,¹ NADJA FURLAN ŠTANTE²

Evropocentrična nadvlada “Zahoda nad Vzhodom”

Izveček: V prispevku je predstavljen pregled izbranih zgodovinskih dogodkov, ki so pripeljali do trenutnega razmerja moči med obema diametralnima poloma – torej Zahodom in Vzhodom ter posledično prispevali k negativnemu vrednotenju muslimanov ter stereotipiziranja le-teh kot drugih. Evropocentrična miselnost je postala še bolj izrazita v času sodobnih migracij, pri čemer mislimo predvsem na prihod beguncev in migrantov, do katerega je prišlo v zadnjih letih predvsem z Bližnjega vzhoda in severne Afrike. Prispevek opozori na izjemen pomen zgodovinskih dogodkov, ki so pripeljali do tega, da so tako muslimani, živeči na Zahodu, kot begunci in migranti, ki so v zadnjih letih prišli z Bližnjega vzhoda in severne Afrike, na Zahodu dojeti kot drugi, izrazito negativno ovrednoteni ter se srečujejo s porastom sovražnega govora, islamofobije ter oteženo integracijo v družbo.

Ključne besede: evropocentrizem, Zahod, Vzhod, muslimani, porazdelitev moči, superiornost, križarske vojne, kolonializem, imperializem, neokolonializem

UDK: 316.7:327:28(4)

¹ Mag. Maja Pucelj je doktorandka na *Alma Mater Europaea – Institutum Studiorum Humanitatis*, Fakulteti za podiplomski humanistični študij, Ljubljana. E-naslov: puceljmaja@gmail.com.

² Dr. Nadja Furlan Štante, izredna profesorica za področje religijskih znanosti in višja znanstvena sodelavka na Znanstveno raziskovalnem inštitutu Koper. E-naslov: nadja.furlan@zrs-kp.si.

Europocentric Dominance of the West over the East

Abstract: This paper presents an overview of the chosen historical events that led to the current distribution of the power between the two diametric poles - the West and the East, and consequently contributed to a negative evaluation of the Muslims and stereotyping them as others. Eurocentric mentality became even more evident during the time of the modern migrations, by which we primarily have in mind the influx of the refugees and migrants mainly from the Middle East and North Africa, which occurred in the recent years. The contribution highlights the exceptional importance of the historical events that led up to the fact that the Muslims, who live in the West, as well as refugees and migrants, which came from the Middle East and North Africa in recent years, are perceived as others in the West, are strongly negatively evaluated and are faced with the rise of the hate speech, Islamophobia and difficulties in order to integrate into society.

Key words: Eurocentrism, West, East, Muslims, distribution of power, superiority, Crusades, Colonialism, Imperialism, Neo-Colonialism

Uvod

Tematika nadvlade moči Zahoda nad Vzhodom oziroma v našem primeru zahodnega sveta nad muslimani kot delom vzhodnega sveta krepko presega okvire tega kratkega prispevka, zato bomo skušali podati vsaj grob oris dogodkov, ki so pripeljali do trenutnega razmerja moči med obema prej navedenima poloma. Muslimane zahodni svet postavlja v podrejen (inferioren) položaj – ali kot sestavni del nerazvitega Vzhoda ali kot nazadnjaške “barbare”

z navadami, pogledi in verskim fanatizmom, ki nikakor niso in ne morejo biti združljivi z modernim, naprednim, bogatim ter sekulariziranim Zahodom, ali pa kot osebe, ki hočejo na silo stopiti na tla Zahoda z namenom izvajanja terorističnih napadov, odvzema služb avtohtonim prebivalcem in še marsikatero argumente lahko slišimo oziroma preberemo, ko tema naleti na muslimane, ki prihajajo iz vzhodnih dežel. Negativna porazdelitev razmerja moči v smislu nadvlade Zahoda nad Vzhodom in posledično muslimani je navzoča že vrsto stoletij in se skozi stoletja le še pogloblja. Na podlagi študija literature in raziskovanja za potrebe izdelave znanstvene monografije³ lahko trdimo, da je eden izmed pomembnih vzrokov problemov, s katerimi se sedaj srečujejo muslimani na Zahodu (denimo manj uspešna integracija, nestrpnost do muslimanov, ki vodi v sovražni govor in včasih celo v sovražna dejanja pripadnikov zahodnih družb), izrazita (okcidentalistična) polarizacija med Zahodom in Vzhodom.

Odnos Evropejcev do drugih kulturnih prostorov je bil skozi zgodovino poln nasprotij in tako je bil za Evropejce od 16. do 18. stoletja neevropski svet hkrati prostor za pljenje, pobijanje in uničevanje ter prostor romantičnega iskanja lastnih korenin, nedolžnosti in naravnosti⁴. Reprezentacija drugega pomeni nekrščanskega drugega, ki v renesansi postane nerazsvetljeni drugi in pozneje 'drugi tretjega sveta', ki je brezbrizen, neizobražen in neracionalen – je manj kot evropski človek, in prav ta stališča so spodbujala, upravičevala in reproducirala evropsko eksploatacijo od 18. do 20. stoletja.⁵ Taka stališča temeljijo na evropocentričnih stališčih, "ki soočena z neznanim svetom drugačnih religijskih, estetskih, moralnih in družbenih oblik

³ Pucelj, 2016.

⁴ Lužar, 2010, 138.

⁵ Lužar, 2010, 138.

nanje reagirajo odbijajoče in ksenofobično”.⁶ Izrazita evropocentrična miselnost pa, poleg negativnega vrednotenja muslimanov in stereotipiziranja le-teh kot (negativnih) drugih, vpliva tudi na sodobne migracije, pri čemer imamo v mislih (nedavne) migracije beguncev in migrantov z Bližnjega vzhoda in severne Afrike. Omenjeno družbeno skupino (torej begunce in migrante z Bližnjega vzhoda in severne Afrike) se velikokrat predsodkovno enači z religijsko pripadnostjo islamu, ki naj bi bil edini ali (pa vsaj) najpomembnejši način identifikacije, s čimer se potem (hote) poudarja njihova kulturna in verska “neenakost/drugačnost”, “nekompatibilnost” z evropskimi (sekularnimi) vrednotami, kot tudi njihove (domnevne) značilnosti v smislu stereotipnega dojemanja le-teh – kot so denimo “nepoštenje, nečistost, kriminalnost, nevarnost”. Takšna retorika posledično ponižuje, razžaljuje ali razčlovečuje ter spodbuja sovraštvo ali celo nasilno obnašanje nad njim. Zelo podoben (slabšalni odnos) ima Zahod tudi do muslimanov, ki v miselnosti pripadnikov zahodnih družb predstavljajo del Vzhoda in jih zahodne družbe od križarskih vojn naprej dojemajo pretežno kot “druge” in so le-ti zato v zahodnih, pretežno krščanskih državah, zaradi svoje veroizpovedi, tako kot begunci in migranti z Bližnjega vzhoda in severne Afrike, velikokrat deležni diskriminatorne obravnave, sovražnega govora in celo sovražnih dejanj.

Vzpostavitev superiornosti Zahoda nad Vzhodom oz. muslimani

Postaviti ključni moment, kdaj je Zahod pričel dojemati muslimane in Vzhod kot inferiorne,⁷ je zelo težko, saj je momentov več, občutek

⁶ Lužar, 2010, 138; Šterk, 1998, 29.

⁷ V tem prispevku se bomo osredotočili na tematiziranje evropocentričnega pogleda na večvrednost Zahoda (zahodnih miselnih paradig) nad Vzhodom (vzhodnimi miselnimi paradigmami), s poudarkom na muslimanski paradigmi.

superiornosti pa Zahod kultivira in nadgrajuje že mnogo let oziroma stoletij. Muslimanski odnos do Zahoda pa je bil, kljub skupnim teološkim koreninam in stoletja dolgi interakciji, pogosto zaznamovan z medsebojno ignoranco, stereotipiziranjem, odporom in konfliktom.⁸

Teoretično bi lahko govorili o mitičnem začetku oziroma genealogiji predsodkovnega občutenja, usmerjenega proti muslimanom, v okviru naslednjih zgodovinskih manifestacij:

- 1) z rojstvom preroka Mohameda okoli 570. leta (glede na to, da je Mohamed vzpostavil islam kot veroizpoved in s tem tudi izpostavil razlog za ločevanje med zahodnim krščanstvom, ki predstavlja pravoverstvo v očeh zahodnih narodov in vzhodnim islamom, ki v teh istih očeh predstavlja krivoverstvo);
- 2) v času širitve islama skozi dinastije Omajadov in Abasidov, ko je zanos, ki ga je vzbujala nova vera, pripravil Arabce k temu, da so se, še preden je minilo pol stoletja, spustili v osvajanje sveta, ki se je razmahnilo v eno najmočnejših dogajanj v zgodovini človeštva;⁹
- 3) v času obdobja rekonkviste, ki je predstavljala skorajda osem stoletij (od 8. do 15. stoletja) trajajoče obdobje osvajanja ozemlja s strani muslimanov na območju Iberskega polotoka in predstavlja prvo srečanje Evrope z islamom. Rekonkvista se je v 15. stoletju končala s padcem Granade in umikom muslimanov z Iberskega polotoka¹⁰;

V tem kontekstu lahko govorimo o treh večjih konceptualnih zgodovinskih vzrokih, ki so vplivali na percepcijo Zahoda do mu-

⁸ Esposito, 1992, 24.

⁹ Potočnik, 2006, 41.

¹⁰ Pucelj, 2016, 25.

slimanov, ki so enačeni z Vzhodom kot inferiornim drugim. To so križarske vojne, kolonializem in imperializem.¹¹

1. Križarske vojne

Mirovno gibanje v enajstem stoletju je:

*“načelno prepovedalo prelivanje krščanske krvi in poenotilo zahodno krščansko družbo v miru. Dopnilo se je v sveti vojni. Da bi sveta vojna lahko bila, so bili muslimani skonstruirani v Sovražnika krščanstva in poenotene družbe zahodnih kristjanov, kristjanstva. Nasilje je bilo, načelno, preusmerjeno proti temu Sovražniku. Vendar ni šlo preprosto za to, da bi bila vojna proti “nevernikom” cena, ki jo je bilo treba plačati za mir med kristjani. Mir je postal pogoj, sredstvo za vojno proti muslimanom. Vojskovanje proti “sovražnikom vere” je bilo norma in sveta vojna dejavno načelo zahodne enotnosti. Zahodnjaške predstave o muslimanih so zato igrale ključno vlogo pri oblikovanju – in preoblikovanju – oblastnih struktur na Zahod in še posebej pri urejanju odnosov med temi oblastnimi strukturami pri ustvarjanju zahodne enotnosti”.*¹²

S križarskimi vojnami so se začeli oblikovati stereotipi o Vzhodu in Zahodu, saj od križarskih vojn naprej velja Zahod za progresističnega, Vzhod pa vidi sebe kot žrtev travmatičnega srečanja s tujo kulturo ter dodaja, da je ta barbarski vdor v srce muslimanskega sveta začetek dolgega obdobja dekadence in

¹¹ Čeprav muslimani živijo tudi na Zahodu, pa so v očeh zahodne kulture še vedno dojeti kot “drugi”, kot del vzhodnega nerazvitega sveta in zato posledično inferiorni v primerjavi z nemuslimanskimi prebivalci zahodnih držav. Zato bova v tem delu privzeli to percepcijo muslimanov kot dela nerazvitega Vzhoda. O tem vprašanju piše tudi Anja Zalta (2006).

¹² Mastnak, 1996, 8.

obskurantizma, ki ga v islamskih deželah še danes občutijo "kakor posilstvo".¹³ Izraz "križarske vojne" označuje serijo osmih vojaških pohodov od 11. do 13. stoletja, s katerimi je krščanski (zahodni) svet – vsaj deklarativno – poskušal tajno zavzeti ozemlja v osrednjem delu muslimanskega sveta.¹⁴ Eden izmed vzrokov za križarske vojne je bil želja po nadzoru s strani Evrope (torej zahodnega sveta) nad takrat najbolj dragoceno surovino – azijskimi začimbami.¹⁵ Torej, če pogledamo na enega izmed vzrokov te travmatične izkušnje, ki je pustila neizbrisljiv pečat v odnosih med obema poloma, lahko vidimo, da so že zgodnji spori med njima imeli korenine v želji Zahoda, da bi dosegel ekonomsko submisivnost Vzhoda. Vendar pa so bili ti prvi boji krščanske Evrope z islamom seveda predstavljeni drugače, in sicer kot spopad krščanskega sveta proti nevernikom, poganom oziroma sovražnikom.¹⁶ "Dojemanje islama kot sovražnika pa se je še poglobilo ob koncu 11. stoletja, ko se začne ogrožanje krščanske cerkve in papežev, saj jih začnejo muslimani z osvajanjem južne Italije in približevanjem Rimu počasi ogrožati. Takrat postane islam glavni sovražnik, ki je pozneje v križarskih vojnah poenotil novo, krščansko Evropo".¹⁷ Julija leta 1099, ko je s strani križarjev v Jeruzalemu prišlo do poboja 30.000 muslimanov in Judov, se je s strani Zahoda pričelo dojemanje muslimanov kot "drugih" in to je prvi dogodek, ki je botroval stoletja trajajoči sovražnosti med obema poloma.

¹³ Mastnak v: Maalouf, 2008.

¹⁴ Šterbenc, 2011, 128–129.

¹⁵ Engdahl, 2012, 11, 12.

¹⁶ Mastnak, 1998, 25–40.

¹⁷ Pucelj, 2016, 26.

2. Kolonializem¹⁸

Od kolonializma dalje lahko govorimo o začetku in rasti občutka superiornosti Zahoda tako proti muslimanom kot delu Vzhoda kot proti Vzhodu kot nerazvitemu delu sveta. V obdobju kolonializma so nastajali prvi zametki hierarhij v odnosih med državami, saj so evropske države kot države kolonialne dominacije predstavljale razvite, napredne, vodilne države, v nasprotju s kolonijami, ki so veljale za nerazvita kolonizirana ozemlja, ki so brez pravic in temeljev za ustrezen, nadaljnji razvoj. Nesorazmerje gospodarske, politične, vojaške in še kakšne druge moči, je instrument kolonialne dominacije.¹⁹ V nasprotju s tem Ferguson²⁰ izraža občudovanje do obdobja kolonializma ter predstavi le eno (zahodnjaško) perspektivo tega obdobja, ne predstavi pa negativnih posledic tega obdobja. Navaja, da so zahodnoevropske države, ki so intelektualno sledile orientalski matematiki, astronomiji in tehnologiji, v poznem 15. stoletju ustvarile civilizacijo, ki je bila sposobna zavzeti velike orientalske imperije in si podrediti Afriko, obe Ameriki in Avstralazijo ter dodaja, da ni nobena predhodna civilizacija nikoli dosegla takšne dominacije, kot jo je Zahod nad preostankom sveta. Vendar pa se je treba zavedati, da je "obdobje kolonializma muslimanskim deželam/nekdanjim muslimanskim kolonijam otežilo ekonomsko in politično napredovanje, kar je/in še vedno vzbuja negativne občutke pri muslimanih po svetu".²¹ Esposito dodaja, da je bilo v odnosu med muslimanskim svetom in Zahodom zgolj malo dogodkov

¹⁸ V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (dostop 15. 4. 2017)) je kolonializem opredeljen kot (i) v kapitalizmu politika gospodarsko močnejših držav, ki temelji na osvajanju, gospodarskem izkoriščanju in političnem zatiranju drugih dežel.

¹⁹ Južnič, 1980, 15-16.

²⁰ Ferguson, 2014.

²¹ Pucelj, 2016, 28.

bolj daljnosežnih in vplivnih, kot je bila izkušnja evropskega kolonializma.²²

Imperializem²³

Imperializem, ki ga lahko razumemo tudi kot najvišji stadij kapitalizma²⁴, je pojem, ki se ga v svoji konceptualni zgodovinski osnovi povezuje z evropsko nadvlado, ki se je pričela krepiti po letu 1500 in v zadnjem času z nadvlado Združenih držav Amerike (v nadaljevanju: ZDA). Pred letom 1500 je bila porazdelitev moči na strani naslednjih imperijev: indijskega/Mogulskega imperija, perzijskega/Safavidskega imperija, turškega/Otomanskega imperija in Kitajske, medtem ko je bila Evropa po zatonu rimskega imperija le obrobje Evrazije in kot takšna nepomembna. Po letu 1500 pa se je razmerje moči pričelo preusmerjati proti zahodu, predvsem evropskemu delu Zahoda. Leta 1500 so bodoče imperialne evropske sile zasedale okoli deset odstotkov zemeljskega površja in največ 16 odstotkov svetovnega prebivalstva, medtem ko je leta 1913 enajst zahodnih imperijev nadzorovalo skoraj tri petine vsega ozemlja in prebivalstva ter več kot tri četrtine (kar 79) odstotkov svetovnega ekonomskega proizvoda.²⁵ Do prevlade Zahoda je prišlo zaradi napredka v znanosti in tehnologiji.²⁶ Od srede 19. do srede 20. stoletja je Zahod vladal preostanku sveta.²⁷ To ni bila samo doba imperijev,

²² Esposito 1992, 47.

²³ V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (2000) je imperializem opredeljen kot 1. nav. ekspr. težnja po obvladanju tujih ozemelj; nastopiti proti imperializmu; ravnati v duhu imperializma / politični imperializem; 2. polit. razvojna stopnja kapitalizma, na kateri je ta usmerjen k novi ekonomski in politični delitvi sveta.

²⁴ Brumen in Jeffs, 2001

²⁵ Ferguson, 2014.

²⁶ Ali, 2002, 280.

²⁷ Ferguson, 2014.

temveč tudi imperializma in teorije prekomorske ekspanzije, ki je upravičevala formalno ter neformalno dominacijo nad nezahodnimi narodi iz koristoljubnosti, pa tudi altruističnih vzgibov.²⁸ Ravno to obdobje je tisto, v katerem je Evropa najbolj opazno posegala v neevropski svet – to obdobje je v marsičem opredelilo družbeno-gospodarski svet koloniziranega sveta.²⁹ Analiza tega obdobja je izhodišče za razumevanje nastanka sodobne mednarodne skupnosti in posledično razdeljenosti sveta na razvite in nerazvite³⁰.

V sklopu govora o imperializmu je treba poudariti tudi (še vedno trajajoči) ameriški imperializem, ki je navzoč tudi sedaj in nedvomno zelo vpliva na odnose med ZDA in Vzhodom oziroma muslimani v negativnem kontekstu. Ideološka prevlada Združenih držav, ki jo podpira njen vojaški vzpon, je “postala tako izrazita, da celo številni od tistih, ki so bili nekoč kritični do tega, kako so svojo moč uporabljale, samo še prizanesljivo predejo in banalno hvalijo”.³¹ ZDA, ki po koncu II. svetovne vojne izgubijo samozadostnost pri osnovnih surovinah, pričnejo politično intervenirati v obliki državnih udarov, lokalnih vojn, pri ustanavljanju ameriških oporišč ...

“Trmasto vztrajanje pri oligarhiji v Venezueli, generalih v Braziliji in Čilu ter pri klanu Al Saud v Saudovi Arabiji, to so bili najpreprostejši načini za boj proti komunističnemu sovražniku in za zaščito ameriške ekonomije”.³² – Pri tem lahko potegnemo črto vzporednice tudi na dogajanje in nasilno poseganje na Bližnji vzhod (torej ekonomski interesi po nadvladi nafte), kar potrjuje Ali³³ tudi v nadaljevanju, ko obravnava Huntingtonovo teorijo in pravi, da

²⁸ Ferguson, 2014.

²⁹ Južnič, 1980, 33.

³⁰ Južnič, 1980, 33.

³¹ Ali, 2002, 259.

³² Ali, 2002, 268–269.

³³ Ali, 2002, 277.

“mora biti Zahod (v resnici Združene države) pripravljen na obračun z vojaškimi grožnjami drugih civilizacij. Jasno je, da sta najbolj preteča islam in konfucijanstvo (nafta in kitajski izvoz), in če bi se ta dva kdaj povezala, bi to predstavljalo grožnjo za obstoj bistva civilizacije”.

Dodatni spori, ki škodljivo vplivajo na razumevanje med Zahodom in muslimani

Poleg omenjenih treh zgodovinskih sporov je (v prejšnjem in tem stoletju) prišlo do dodatnih dogodkov, ki kvarno vplivajo na odnos med Zahodom in muslimani, saj izkazujejo željo Zahoda po izkazovanju svoje superiornosti nad Vzhodom oziroma muslimani.

Izraelsko-palestinski spor

Kot pravi Mandelc (Arabska vstaja), se ne zmotimo veliko, če izraelsko-palestinski konflikt označimo za “mater vseh konfliktov” na Bližnjem vzhodu. Pomembnost tega spora za odnos med obema poloma lahko razberemo tudi iz naslednjega stavka: “Udarec je islam doživel tudi z ustanovitvijo judovske države leta 1948, ki je sprožila več vojn med Judi in Palestinci, kar je posredno pomenilo tudi spopad med ZDA in islamom.”³⁴ V muslimanski percepciji je nastanek države Izrael neločljivo povezan z obdobjem evropskega kolonializma-imperializma.³⁵ Ustanovitev Izraela leta 1948 je bila dojeta kot najbolj drzen primer dvoličnosti evropskega kolonializma in njegove želje, da bi Arabce ohranil ločene in šibke.³⁶ Izrael je obravnavan kot evropsko-ameriška (zahodna) kolonija sredi arabskega sveta, kot orodje zahodnega imperializma, ali kot mostišče za pro-

³⁴ Potočnik, 2007, 59.

³⁵ Šterbenc, 2011: 137.

³⁶ Esposito, 2012, 73.

jiciranje zahodnega vpliva, penetracije in dominacije v arabskem svetu.³⁷ Po drugi strani pa ima Palestina izjemno pomembno in celo edinstveno mesto v zavesti vsakega muslimana, saj izraelsko-palestinski (arabski) spor, ki traja že vsaj od leta 1948, zbuja izjemno pozornost vseh svetovnih muslimanov.³⁸

*“Palestina je v percepciji muslimanov otipljiva posledica kolonializma, ki je še vedno zelo pod drobnogledom muslimanov po svetu. Po mojem mnenju se izraelsko-palestinski spor ne bo rešil še lep čas, menim pa, da je že sorazmerno prepozno za ugodno rešitev za obe strani, kar se bo nedvomno reflektiralo tudi na odnosu muslimanov proti Zahodu in posledično tudi na želji po integraciji muslimanov, ki bodo prihajali na Zahod. Kakšen bo ta vpliv, pa je zaradi še vedno trajajočega spora v Palestini, na tej časovni točki zelo težko ustrezno ovrednotiti oziroma oceniti.”*³⁹

Neokolonializem

Današnji neokolonializem predstavlja imperializem v svoji končni in morda svoji najbolj nevarni fazi.⁴⁰ Neokolonializem je dojet kot prilagojena oblika kolonializma, ki izkoristi slabosti novo dekolonializirane države, da doseže gospodarske, politične in kulturne prednosti,⁴¹ predvsem preko opuščanja politične moči naklonjenih

³⁷ Šterbenc, 2011, 137.

³⁸ Šterbenc, 2011, 137.

³⁹ Pucelj, 2016, 38.

⁴⁰ https://www.prisoncensorship.info/archive/books/Economics/Neo-Colonialism_KwameNkrumah.pdf (dostop 19. 4. 2017)

⁴¹ Ardent, 1965; http://icip.gencat.cat/web/.content/continguts/publicacions/workingpapers/2011/arxiu/wp_2011-6_ing.pdf (dostop 10. 4. 2017).

⁴² Martin, 1985; http://icip.gencat.cat/web/.content/continguts/publicacions/workingpapers/2011/arxiu/wp_2011-6_ing.pdf (dostop 10. 4. 2017).

elit.⁴² Cilj je enak kot v kolonializmu – obdržati prejšnje kolonije v samostojnem položaju, ki dopušča gospodarsko izkoriščanje.⁴³ Splošna percepcija muslimanov je, da vodi Zahod v odnosu do muslimanskega sveta neokolonialno hegemonsko politiko, katere cilj je ohranjanje podrejenosti svetovnih muslimanov.⁴⁴

*“Neokolonializem je dejansko nekakšna “nova oblika kolonializma” v moderni dobi. Gre za politiko, ki jo Zahod vodi proti Bližnjemu vzhodu in ki jo muslimani dojemajo kot vzrok sovraštva do Zahodu, saj se zdi, da Zahod s to politiko želi podrediti tako Bližnji vzhod kot celotno muslimansko populacijo na Zahodu. Nasilno poseganje na Bližnji vzhod tako vzbuja odpor pri celotni muslimanski populaciji, ne glede na to, kje ta živi in posledično na Zahodu pripomore k temu, da se muslimani težje uspešno vključijo, saj ima takšno ravnanje nedvomno vpliv na slabšo psihološko integracijo muslimanov”.*⁴⁵

Nasilno poseganje Zahoda na Bližnji vzhod

Skozi zadnja leta se je na območju Bližnjega vzhoda zgodilo več dogodkov, ki botrujejo še dodatnemu poslabšanju odnosov med muslimani in Zahodom. Kot prvega lahko nedvomno izpostavimo napad na Irak leta 1991 in leta 2003. Kot ugotavlja Šterbenc, je imel vojaški poseg ameriško vodene koalicije proti Iraku leta 1991, ko so milijoni muslimanov po vsem svetu Sadama Huseina obravnavali kot islamskega heroja,⁴⁶ izjemno negativen učinek, ameriški napad na Irak leta 2003 pa je bil odločilna prelomna točka, saj je odprl Pan-

⁴³ Kabunda Badi, 1991; Ardent, 1965; http://icip.gencat.cat/web/.content/continguts/publicacions/workingpapers/2011/arxiu/wp_2011-6_ing.pdf (dostop 10. 4. 2017).

⁴⁴ Šterbenc, 2011, 136.

⁴⁵ Pucelj, 2016, 50.

⁴⁶ Šterbenc, 2011, 142.

dorino skrinjico konflikta in grozodejstev.⁴⁷ Ameriški napad na Irak je sprožil bistvena procesa, ki sta privedla k nastanku Islamske države, že prej pa do njene predhodnice, Al Kaide v Iraku.⁴⁸

*“Iraško ozemlje je zaradi različnih razlogov zelo pomembno za sunitske in šiitske muslimane. Irak je kot današnja država umetna tvorba, ki so jo vzpostavili Britanci avgusta 1921. V zgodovini muslimanskega sveta je Irak obstajal predvsem kot geografski pojem, ki je označeval območje južne Mezopotamije. Za sunita ima območje Iraka ogromen pomen, ker je bil v Bagdadu med letoma 762 in 1258 sedež bagdadskega abasidskega kalifata, v času katerega je islamska civilizacija doživela svoj največji gospodarski, kulturni in znanstveni razcvet. Bagdad in Irak sta simbola nekdanje moči islama, napad ZDA pa je imel pričakovano velik negativen simbolni odmev.”*⁴⁹

Napad na Irak so muslimani po svetu razumeli kot napad na njihov “simbol moči” in “kot željo Zahoda, da bi muslimane ponižal na simbolni ravni, saj so napadli njihov “ponos”, torej Irak. Kot odziv na ta napad, je v Evropi prišlo do različnih terorističnih napadov (največja sta se zgodila v Madridu in v Londonu), kot odziv na nasilno poseganje Zahoda na Bližnji vzhod”.⁵⁰ Zaradi križarske retorike – in dejanj – ameriške administracije je vojna proti terorizmu radikalizirala del muslimanskega prebivalstva od Mavretanije do Indonezije in je kot učinek bumeranga s terorističnimi napadi Ma-

⁴⁷ <http://www.rtvsllo.si/svet/radikalizacija-muslimanov-nerazumljiva-novost-fikcija-ali-nadaljevanje-vecdesetletnega-trenda/345626> (dostop 29. 4. 2017).

⁴⁸ <http://www.rtvsllo.si/svet/radikalizacija-muslimanov-nerazumljiva-novost-fikcija-ali-nadaljevanje-vecdesetletnega-trenda/345626> (dostop 29. 4. 2017).

⁴⁹ <http://www.rtvsllo.si/svet/radikalizacija-muslimanov-nerazumljiva-novost-fikcija-ali-nadaljevanje-vecdesetletnega-trenda/345626> (dostop 29. 4. 2017).

⁵⁰ Pucelj, 2016, 42.

drida in Londona obiskala Evropo.⁵¹ Če ostanemo še pri "simbolu moči" za muslimane, torej Iraku, pa le-tega ni prizadel le fizični napad, temveč tudi ekonomski embargo s strani Združenih narodov, ki so ga v Beli hiši zmagovito razglasili za "najstrožji in najboljsežnejši embargo v zgodovini".⁵² Sankcije proti Iraku, ki so bile uvedene leta 1990 zaradi napada na Kuvajt, so bile primer splošnih oziroma celostnih sankcij, saj so ukrepi med drugim obsegali prepoved vsakršne trgovine z Irakom, prepoved izvoza orožja, prekinitev mednarodnih letalskih povezav, prepoved vseh finančnih transakcij in zamrznitev iraškega premoženja v tujini.⁵³ Ekonomski embargo

*"je za sabo potegnil ogromno negativnih posledic, od podhranjenosti ljudi, do visoke stopnje umrljivosti novorojenčkov, razmah so doživele tako telesne kot duševne bolezni in tako dalje, zaradi česar ni presenetljivo, da tudi ta dogodek ostaja v muslimanski percepciji po svetu kot izredno negativno obdobje nasilnega poseganja Zahoda v muslimanski svet".*⁵⁴

Nasilno poseganje Zahoda na Bližnji vzhod pod t. i. Vojno proti terorizmu, ki jo imenuje Videmšek⁵⁵ kar največji geostrateški dogodek po padcu berlinskega zidu in za katero so odgovorne ZDA, se je po terorističnem napadu na WTC 11. septembra 2001 iz "strahu" pred porastom terorizma opazno razširilo. Takrat so namreč ZDA pričele (tako preventivno kot represivno) izvajati različne ukrepe, med njimi so bili tudi različni napadi na Bližnji vzhod. Po tem tero-

⁵¹ Videmšek, 2011, 15.

⁵² <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-1I8TSH1P> (dostop 16. 4. 2017).

⁵³ Al-Samarrai, 1995: 133.

⁵⁴ Pucelj, 2016, 43.

⁵⁵ Videmšek, 2011, 15.

rističnem napadu so ZDA skupaj z zavezniki začele vojno proti talibanskemu režimu v Afganistanu, saj talibani Američanom niso hoteli predati Osame bin Ladna, po mnenju Bele hiše vodilnega arhitekta terorističnega napada na New York in Washington.⁵⁶ V sklopu "vojne proti terorizmu" je prišlo do več napadov držav na Bližnjem vzhodu s strani ZDA, in sicer do:

1) napada na Afganistan leta 2001, ki se je leta 2010 razširil tudi v Pakistan, saj sta se Pentagon in Bela hiša leta 2010 "odločila afganistansko vojno tudi uradno razširiti čez Durandovo črto v Pakistan, epicenter vseh afganistanskih potresov"⁵⁷;

2) že prej omenjeni napad na Irak leta 2003 je bil "ključni dogodek sodobne zgodovine, ki je nepovratno premešal geostrateške karte";⁵⁸ ZDA so zaradi vojne, ki je temeljila na laži o iraški posesti orožja za množično uničevanje, sprožile razpad države, ki je pripeljal do krvave državljanske vojne in popolne razgradnje nekoč najbolj trdne države na Bližnjem vzhodu;⁵⁹

3) izpostavimo lahko še kar nekaj napadov, ki so se zgodili kot posledica "vojne proti terorizmu", vendar se v pojasnjevanje ozadja in posledic le-teh zaradi kratkega obsega pričujočega dela, ne bomo detajlno spuščali, in sicer:

a) napadi na Demokratično republiko Kongo – najbolj krvav konflikt po drugi svetovni vojni⁶⁰;

b) na Somalijo – eden najbolj krutih konfliktov našega časa⁶¹ ter

⁵⁶ Videmšek, 2011, 12.

⁵⁷ Videmšek, 2011, 21.

⁵⁸ Videmšek, 2011, 103.

⁵⁹ Videmšek, 2011, 103.

⁶⁰ Videmšek, 2011, 204.

⁶¹ Videmšek, 2011, 231.

c) na Sudan – "prvo bojišče tretje svetovne vojne, vojne za energetske vire in vodo".⁶²

V kontekstu vojn in napadov s strani Zahoda na vzhodni/muslimanski svet pa je nujno potrebno omeniti, da Zahod svoje suverenosti ne kaže le z napadi in z izvedbo nasilnih dejanj, temveč tudi z opustitvijo dolžnega ravnanja, ki ga muslimani pričakujejo od Zahoda, do česar je denimo prišlo v času vojne v Bosni in Hercegovini med letoma 1992–1995. V tej vojni je nasilje srbskih in hrvaških sil proti bosanskim Muslimanom (Bošnjakom) doseglo razsežnosti genocida, zahodne sile pa so večji del vojne to tragedijo bolj ali manj pasivno opazovale, pri čemer še dodaja, da je nepripravljenost zahodnih sil, da bi na krilih svoje množične intervencije za izgon iraških sil iz Kuvajta ustavile bosanski genocid, vodila v otipljiv bes ne zgolj militantnežev, kot je Osama Bin Laden, temveč tudi več sto milijonov navadnih muslimanov po svetu.⁶³

Zaključek

Pri vseh vojnah in sporih med Zahodom in Vzhodom oziroma muslimani, ki smo jih navedli, lahko najdemo skupni imenovalec, in sicer željo Zahoda, da ekonomsko izkoristi Vzhod in si ga podredi, kar nesporno pri muslimanih zbuja odpor. Ta tendenca je bila navzoča že v času križarskih vojn zaradi želje po nadzoru nad svilno potjo. Trenutna težnja pa je navzoča zaradi želje po nadzoru nad naftnimi bogastvi. Vzhodne dežele, ki so bogate s surovinami, so zaradi te v osnovi pozitivne izhodiščne točke, torej naravnega bogastva svojih območij, "nemočen plen" Zahoda, kar v muslimanih po svetu vzbuja odpor in sovražnost, usmerjeno

⁶² Videmšek, 2011, 256.

⁶³ Šterbenc, 2011, 144.

proti Zahodu.⁶⁴ Zgoraj navedeni napadi in superiorna medijska manipulacija zahodnih medijev s strani Zahoda so usodno vplivali na porast islamofobije in protiislamskih občutkov po svetu, ki se v zadnjih letih še stopnjujejo. Če pogledamo podatke v ZDA, je v zadnjih desetih letih prišlo do opaznega porasta neugodnega dojemanja muslimanov, saj je med letoma 2006 in 2016 v določenih raziskavah odstotek nemuslimanov, ki so izrazili neugodno dojemanje muslimanov, porastel z 21 odstotkov (v letu 2006) na kar 63 odstotkov (v letu 2016).⁶⁵ V letu 2015 in 2016 je prišlo do opaznega porasta islamofobije, ki jo vzpodbuja tudi retorika v predsedniških volitvah (predvsem s strani Donalda Trumpa).⁶⁶ Medtem ko je na drugi strani, torej na strani muslimanov oz. Vzhoda "Vojna proti terorizmu" privedla k nastanku Al Kaide in Islamske države.

Superiornost Zahoda proti Vzhodu oziroma muslimanom se kaže praktično na vsakem koraku – ali če pogledamo pobližje poročanje medijev ob terorističnem napadu, se kaže v takojšnjem prevpraševanju in iskanju vzročno-posledične povezave z islamom oziroma muslimani. Osredotočimo se lahko tudi na družbena spletna omrežja, kot je denimo Facebook, ki so (in še vedno) po prihodu muslimanskih beguncev in migrantov z Bližnjega vzhoda

⁶⁴ Muslimani na Zahodu čutijo povezanost z muslimani z Bližnjega vzhoda iz dveh razlogov: 1) v Koranu je opredeljeno, da so vsi muslimani bratje in sestre, 2) Bližnji vzhod je v percepciji muslimanov dežela, od koder prihaja večina muslimanov, živečih na Zahodu in kamor odhajajo na romanje v islamsko svetišče (v Meko v Saudovi Arabiji in predstavlja kraj rojstva preroka Mohameda), zaradi česar ni težko razumeti solidarnosti muslimanov po svetu z muslimani, ki živijo na Bližnjem vzhodu.

⁶⁵ <http://www.irdproject.com/> (zadnji dostop 19. 4. 2017)

⁶⁶ <http://thinkprogress.org/justice/2016/02/10/3748058/chapel-hill-anniversary/> (dostop 18. 4. 2017); <http://america.aljazeera.com/articles/2015/12/9/us-muslims-experience-surge-in-islamophobic-attacks.html> (dostop 14. 5. 2017).

polni sovražnega govora, ki se posledično usmerja tudi na muslimane, že živeče na Zahodu zaradi miselne povezave muslimanov kot enotnega naroda v percepciji zahodnjakov/nemuslimanov. Seveda ob tem ne smemo pozabiti na že prej omenjena nasilna poseganja Zahoda na Bližnji vzhod. Omenjena dejanja (vsaj kratkoročno) vplivajo na povečano število terorističnih dejanj na Zahodu, na "slabšo" psihološko integracijo muslimanov, povečano diskriminacijo in islamofobijo ter sovražni govor, usmerjen proti muslimanom in s tega stališča na oteženo integracijo muslimanov na Zahod. Če vsemu temu dodamo še ugotovitev, do katere smo prišli v znanstveni monografiji,⁶⁷ in sicer, da je v desetih obravnavanih državah področje diskriminacije muslimanov urejeno bolj neuspešno, nam postane jasno, da superiornost Zahoda postavlja neizbrisljive meje med Zahodom in muslimani, ki onemogočajo kakovosten dialog med obema stranema, kakor tudi dajejo temelje uspešni integraciji muslimanov, ki že živijo na Zahodu.

Zahod bi lahko imel v podzavesti zavedanje, da so skozi zgodovino velike civilizacije in imperiji nastajali in tudi propadali in si posledično tudi izmenjevali razmerja moči, s tem mislimo na grško in rimsko civilizacijo, indijski/Mogulski, perzijski/Safavidski, turški/Otomanski imperij in Kitajsko, od leta 1500 pa se je razmerje moči preusmerilo proti Zahodu – najprej proti evropskemu delu Zahoda, v zadnjih približno dveh stoletjih pa v smeri ZDA. Enaka usoda lahko doleti tudi Zahod, ki bo lahko čez čas ponovno v podrejenem položaju in se mu bo trenutno vedenje lahko zelo maščevalo v enakem (poniževalnem) odnosu s strani nove superiorne sile, ki bo prevzela trenutno mesto Zahoda in bodo tako sami na mestu Vzhoda oziroma muslimanov.

⁶⁷ Pucelj, 2016, 367.

Bibliografija

- AL-SAMARRAI, B. (1995): "Economic Sanction Against Iraq: Do they Contribute to a Just Settlement?", v: Cortright, D., Lopez G., ur., *Economic Sanctions. Panacea or Peacebuilding in a Post-Cold War World?*, Boulder, Westview Press, 133-139.
- ALI, T. (2002): *Spopad fundamentalizmov: križarstvo, džihad in modernost*, Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- ARDENT, P. (1965): "Le néo-colonialisme: thème, mythe et réalité", *Revue française de science politique*, 5, 837-855.
- BRUMEN, B., JEFFS, N. (2011): *Afrike*, Ljubljana: Študentska založba.
- ENGDAHL, W. (2012): *Vojne za nafto: [za vso nafto, vsepovsod]*, Mengeš: Ciceron.
- ESPOSITO, L. J. (1992): *The Islamic Threat: Myth or Reality?*, New York: Oxford University Press.
- FERGUSON, N. (2014): *Civilizacija: kako so vrednote Zahoda osvojile svet*, Ljubljana: UMco.
- JUŽNIČ, S. (1980): *Kolonializem in dekolonizacija*, Maribor: Založba Obzorja Maribor.
- KABUNDA, B. M. (1991): "El neocolonialismo en África. Sus formas y manifestaciones", *Cuadernos África América Latina*, 24, 63-68.
- LUŽAR, T. (2010): "Upravljanje migracij", *Socialna pedagogika*, 14/2, 131-152.
- MAALOUF, A. (2008): *Križarske vojne v očeh Arabcev*, Ljubljana: Založba / *cf.
- MARTIN, G. (1985): "The historical, economic and political bases of France's African policy", *The Journal of Modern African Studies*, 23/2, 189-208.
- MASTNAK, T. (1996): *Kristjanstvo in muslimani*, Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- MASTNAK, T. (1998): *Evropa med evolucijo in evtanazijo*, Ljubljana: Studia Humanitatis.

- POTOČNIK, D. (2006): *Azija med preteklostjo in sedanjostjo*, Maribor: Založba Pivec.
- POTOČNIK, D. (2007): "Stiki civilizacij", *Zgodovina v šoli*, 16/1-2, 56–60.
- POTOČNIK, D. (2015): *Iran: dežela med Perzijo in islamom*, Maribor: Založba Pivec.
- PUCELJ, M. (2016): *Nivo uspešnosti integracije priseljencev islamske veroizpovedi v zahodne države*, Ljubljana: Založba Vega.
- ŠTERBENC, P. (2011): *Zahod in muslimanski svet: Akcije in reakcije*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ŠTERK, K. (1998): *O težavah z mano: antropologija, lingvistika, psihoanaliza*, Ljubljana: Študentska organizacija Univerze v Ljubljani, Študentska založba.
- VIDEMŠEK, B. (2011): *Vojna terorja: deset let po 11. septembru*, Ljubljana: Cankarjeva založba.
- ZALTA, A. (2006). "Muslimanska identiteta v času globalizacije", *Annales*, 16/1, 69–76.

Spletni viri

- <http://america.aljazeera.com/articles/2015/12/9/us-muslims-experience-surge-in-islamophobic-attacks.html> (zadnji dostop 14. 5. 2017).
- http://icip.gencat.cat/web/.content/continguts/publicacions/workingpapers/2011/arxiu/wp_2011-6_ing.pdf (zadnji dostop 10. 4. 2017).
- <http://www.irdproject.com/> (zadnji dostop 19. 4. 2017).
- <http://www.rtvsllo.si/svet/radikalizacija-muslimanov-nerazumljiva-novost-fikcija-ali-nadaljevanje-vecdesetletnega-trenda/345626> (zadnji dostop 29. 4. 2017).
- <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (zadnji dostop 14. 4. 2017).
- https://www.prisoncensorship.info/archive/books/Economics/Neo-Colonialism_KwameNkrumah.pdf (zadnji dostop 19. 4. 2017).

<http://thinkprogress.org/justice/2016/02/10/3748058/chapel-hill-anniversary/> (zadnji dostop 18. 4. 2017).

<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-1I8TSH1P> (zadnji dostop 16. 4. 2017).